

ALGILANAN GRUP STATÜSÜ FARKLILIKLARI İLE CİNSİYET, ETNİK KÖKEN ve DİNİN SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ*

Özet Çev.: Dr. Derya Hasta

İsrailde, Batı Şeria ve Gazze’de, Museviler ile Filistinliler arasındaki çatışmaların yoğunluğu her geçen yıl artmaktadır. Kuzey İrlanda’da Katolikler ve Protestanlar arasındaki gerilim arabulucu çabalara karşın devam etmektedir. Amerika’da, polislin sivil siyah halka silah çekmesinin ardından, ırkçı ayaklanmalar iyice alevlenmiş durumdadır. Sosyal baskınlık yönelimi kuramına göre, bu tür çatışmalar sosyal hiyerarşinin en tepesinde ve en altında yer alan belli grupların üyelerinin, gruplarının baskınlığını sağlama ve sürdürme yönündeki temel insani eğilimlerinin bir sonucudur.

Sosyal baskınlık yönelimi kuramı, gruplar arası çatışmaların, sistemde yer alan gruplar arasındaki hiyerarşinin derecesinden ve gruplar arasında fark yaratan nedenlerden kaynaklandığını belirtmektedir. Sosyal hiyerarşinin derecesi, diğer bir deyişle, gruplar arasındaki güç ve statü farkının düzeyi çok düşükten çok yükseğe değişmektedir. Kuramın temel kavramlarından biri “grup temelli tabakalaşma”dır. Sosyal baskınlık yönelimi kuramı, gruplar arası tabakalaşmada, erkeklerin kadınlardan daha fazla güce sahip olduğu cinsiyet sistemi ile keyfi olarak yaratılan sistemler (arbitrary set system) arasında ayırım yapmaktadır: Cinsiyete dayalı farklılıklara benzemedikle-

*Levin, S. (2004). *Perceived group status differences and the effects of gender, ethnicity, and religion on social dominance orientation*. *Political Psychology*, 25(1), 31-48.

ri, keyfi ve büyük ölçüde kültürel etmenlere bağlı oldukları için etnik köken, milliyet ve dine dayalı gruplar arası ayrımcılıkları keyfi olarak yaratılan sistemler içinde ele almaktadır. Kurama göre, keyfi olarak yaratılmış bir sistemde, genellikle bir grup diğerlerinden daha fazla sosyal ve maddi güce sahiptir. Örneğin, Amerika’da beyazlar, Afrika kökenli Amerikalılardan ve Latinlerden daha yüksek sosyal statü ve daha fazla güce sahiptir. Bu araştırmanın amacı bireylerin, tabakalaşma (cinsiyet ya da keyfi olarak yaratılmış) biçimi ve toplumda yer alan çarpıcı gruplar arasındaki hiyerarşinin derecesine ilişkin algılarının bir sonucu olarak, grup temelli baskınlık değişimine ilişkin beklentilerini sınamaktır.

Grup Statüsü

Sosyal baskınlık yönelimi (SBY) literatürünün en sağlam bulgularından biri, yüksek statüdeki grupların üyelerinin SBY düzeylerinin, düşük statüdeki grupların üyelerinkinden yüksek olduğu yönündedir. Örneğin, Beyaz Amerikalıların SBY’ si Afrika kökenli Amerikalılara göre, üst sosyoekonomik düzeydekilerin SBY’ si alt sosyoekonomik düzeydekilere göre daha yüksektir. Sosyal baskınlık yönelimi kuramına göre, keyfi olarak yaratılan ve statüsü yüksek olan grupların üyelerinin, keyfi olarak yaratılan ve statüsü düşük olan grupların üyelerine göre daha yüksek SBY düzeyine sahip olmaları beklenmektedir. Bunun nedeni, statüsü yüksek olan grupların üyelerinin, kendilerine yüksek statü sağlayan ekonomik ve sosyal kaynaklar üzerindeki ayrıcalıklarını sağlamlaştırmak istemeleridir. Ayrıca, gruplar arasındaki statü farkı arttıkça (yüksek statüdeki grupların üyeleri hem düşük statüde gruplarının üyeleri üzerinden hem de kendi gruplarının statüsü aracılığıyla sahip oldukları yararları sürdürmek için uğraşacakları için) aralarındaki SBY farkı da artacaktır. Bu açıklamaya uygun olarak, Sidanius ve

arkadaşları, keyfi olarak yaratılmış gruplar arasındaki statü farkı arttıkça, bu gruplar (örneğin, işçi sınıfı ve orta sınıf gibi) arasındaki SBY farkının da arttığını bulmuşlardır. Sidanius ve arkadaşları ayrıca, aralarında büyük statü farkı algılanan gruplar (Amerikada beyazlarla siyahlar ya da beyazlarla Latinler gibi) arasındaki SBY farklarının, sosyal statüleri birbirine daha yakın olarak algılanan gruplar (örneğin, Amerikadaki beyazlar ve Asyalılar ya da siyahlar ve Latinler) arasındaki SBY farklarından daha fazla olduğunu bulmuşlardır.

Algılanan grup statüsü, tipik olarak, katılımcılardan toplumlarında yer alan farklı grupların statülerini, çoğu insanın gördüğü biçimiyle nasıl değerlendirdikleri sorularak ölçülmektedir. Bu ölçme yöntemi, katılımcıların grup statülerine ilişkin kendi bireysel görüşlerinden çok, belli bir toplumda çoğu insan tarafından paylaşıldığı düşünülen grup statüsü değerlendirmelerini yansıtmaktadır. Yöntem, tek bir bireyin kişisel görüşlerinden daha fazlasının elde edilmesini sağladığı için oldukça önemlidir. Bu nedenle, bu çalışmada da daha önceki çalışmalarda kullanılan söz konusu yöntemden yararlanılmaktadır. Bununla birlikte, araştırmada, algılanan grup statüsü düzeylerinin ortalamasından çok, keyfi olarak yaratılmış iki grup arasındaki SBY farklılıkları ile ilgilenilmektedir.

Sidanius ve arkadaşlarının araştırmasında, farklı etnik grupların statü sıralamalarına ilişkin algının, Amerikan toplumundaki etnik grupların hemen hepsinde aynı olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre, bütün grupların üyeleri en yüksek statüye sahip olarak beyazları görmektedir. Yine bütün gruplara göre, beyazları Asya kökenli Amerikalılar ve Latinler izlemektedir. Afrika kökenli Amerikalılar ise, bütün gruplar tarafından en düşük statüye sahip grup olarak algılanmaktadır.

Benzer şekilde, Levin ve Sidanius'un İsrail'deki araştırmasında, Askenazim (Ashkenazic) Musevileri (kökleri Kuzey Amerika ve Avrupa'nın batı ülkelerine dayanan, Polonya, Rus ve Alman Musevileri) ile Sephardik (Sephardic) Musevilerine (kökleri Ortadoğu ve Kuzey Afrikadaki Arap ülkelerine dayanan) ilişkin statü değerlendirilmeleri de etnik gruplara göre pek fazla değişmemektedir. Her iki etnik grubun üyeleri de Askenazim Musevilerinin statüsünü Sephardik Musevilerinin statüsünden daha yüksek algılamaktadır. Farklı grupların, her hangi bir grubun statüsüne ilişkin algılarında gözlenen görüş birliğine karşın, bu çalışmada söz konusu algılarda grup-içi farklılıklar bulunup bulunmadığı da tartışılmaktadır.

Hangi grubun statüsünün daha üstün olduğu konusunda gözlenen görüş birliğinin yapısı toplumlara göre değişmektedir. Örneğin, Amerika'da gözlenenin (hem beyaz Amerikalılar Hem de Afrika kökenli Amerikalılar, çoğu insanın beyazları üst statüde gördüğü konusunda hemfikirler) aksine, Kuzey İrlanda'daki Protestanlar ve Katoliklerin statü değerlendirmeleri benzer olmayabilir. Protestanlar, Katoliklerden sayısal çoğunluğa, daha düşük işsizlik oranına, daha yüksek eğitim ve gelir düzeyine sahiptir. Bazı Kuzey İrlandalılar, Protestanların çoğu insan tarafından Katoliklerden daha yüksek statüde algıladıklarını düşünebilirler. Diğer yandan, Katolikler, İrlanda Cumhuriyetinde ve ada genelinde sayıca artmakta ve dini çoğunluklarını korumaktadırlar. Bu nedenle, bazı Kuzey İrlandalılar da Katoliklerin çoğu insan tarafından Protestanlardan daha yüksek statüde algıladıklarını düşünebilirler. Grupların SBY düzeyleri, durağan olmaktan çok gruplar arasında algılanan statü farkının bir sonucu olarak değişecektir. Özellikle, bireyler, Protestanların çoğu insan tarafından yüksek statüde algılandığı-

nı düşündüklerinde Protestanların SBY'leri Katoliklerinkinden yüksek olacaktır. Benzer şekilde, aynı şey Katolikler için de söz konusu olacaktır. Bununla Birlikte, gruplar arasında algılanan statü farkının düşük düzeyde olduğu düşünüldüğünde SBY farkı da düşük olacaktır. Bu beklentiler doğrultusunda test edilecek olan araştırma varsayımlarından biri aşağıdadır.

Varsayım 1: Bireyler, gruplar (dini ve etnik gruplar gibi) arasında çoğu insanın daha büyük statü farkı algıladığını düşündüğünde, düşük ve yüksek statüli gruplar arasındaki SBY farklılıkları daha fazla olacaktır.

Bu araştırma, daha önceki araştırmaların “yüksek statüdeki etnik ve dini grupların üyelerinin düşük statüdeki etnik ve dini grupların üyelerinden daha yüksek SBY düzeyine sahip olacakları” varsayımını sınadığı için önemlidir. Bireyler grupların statüsü konusunda aynı düşündüklerinde, yüksek statüdeki grupların üyelerinin SBY düzeylerinin, düşük statüdeki grupların üyelerinin SBY düzeyinden yüksek olduğunu varsaymak mantıklıdır: Statüsü daha yüksek olan grubun seçkin üyeleri, gruplarının çıkarı için var olan hiyerarşik sosyal sistemin devamlılığını daha fazla isteyeceklerdir. Bununla birlikte, grup statüsüne ilişkin algılarda değişimler olduğunda, örneğin, öncesinde statüsü düşük olan grubun algılanan grup statüsü yükseldikçe, üyelerinde daha yüksek SBY gözlenip gözlenmeyeceği de önemlidir.

Cinsiyet

Çalışmanın ikinci bir amacı, kadın ve erkek arasında algılanan statü farkının büyüklüğünün, SBY'de cinsiyete dayalı olarak gözlenen farklılıkları etkileyip etkilemediğini test etmektir. Erkeklerin SBY düzeyinin kadınlarınkinden yüksek olacağı tahmin edilmektedir. Bir bakış açısına göre, SBY' deki cinsiyet farkları, evrim sürecinde

ve farklı kültürlerde, kadın ve erkeğin karşı karşıya kaldığı üremeye yönelik zorunluluklardan kaynaklanmaktadır. Trivers'in ebeveyn yatırım kuramına göre, kadınların üremeleri ve dolayısıyla enerji ve zamanlarını yavrularına ayırmaları (hamilelik ve emzirme gibi nedenlerden dolayı) nispeten zorunludur. Onların üreme başarısı (örneğin, soyunun devamı için gereken cinsel olgunluğu kuşaktan kuşağa aktarma başarısı) eşlerini, sosyal ve ekonomik kaynaklarını eşi ve çocukları için yatırmaya istekli erkeklerden seçtiklerinde en üst düzeye ulaşacaktır. Erkeklerin üreme başarısı ise, sahip oldukları çocuk sayısı ve olabildiğince az kaynağa yatırım yapmalarıyla en üst düzeye ulaşacaktır. Betzig'e göre, erkekler, ekonomik ve sosyal güce sahip, çok seçici kadınların cinsel kabulünü kazanmak için girişimde bulunacaklardır. Bu nedenle erkekler, istedikleri kadınları elde etme olasılıklarını en üst düzeye çıkarmak için, hem kadının ekonomik ve siyasal başarısını sınırlamak hem de üreme başarılarını engelleyebilecek diğer erkeklerle karşı hazırlıklı olmak için çabalayacaklardır. Diğer bir deyişle, geleneksel evrimsel bakış açısı, erkeklerin, üreme başarıları doğrudan yüksek sosyal statü ve güç elde etmelerine ve sürdürmelerine bağlı olduğu için, kadınlardan daha yüksek SBY düzeyine sahip olduklarına işaret etmektedir. Sosyal baskınlık kuramının “değişmezlik (invariance) varsayımı”, cinsiyetler arasında gözlenen SBY farkının, farklı kültürlerde ve bağlamlarda (cinsiyetler arasında algılanan statü farkının derecesindeki değişikliklere karşın) değişmeden kalacağını söylemektedir. Yani, kadın ve erkek arasındaki güç ve statü farkları bağlam ve kültüre bağlı olarak değişse bile erkekler, her koşulda kadınlardan daha yüksek SBY düzeyine sahiptir. Bunun nedeni, erkeklerin, üreme başarılarını fazladan sosyal ilişkiler aracılığı ile en iyi şekilde kullanılır hale getirmiş olmalarıdır.

Konuyla ilgili diğer bir görüş “kültürel belirleyicilik”tir. Bu görüşe göre, keyfi olarak yaratılan statüsü düşük ya da yüksek grupların SBY farklılıklarında olduğu gibi, SBY’deki cinsiyet farklılıklarında da dalgalanmalar olacaktır. Yani, erkekler, cinsiyetlerinin yüksek statüsünün sağladığı yararları sürdürmek için çabaladıkları için daha fazla güç ve statüye sahip oldukları toplumlarda kadınlardan daha yüksek SBY düzeyine sahip olmalıdır. Ayrıca, SBY’ de gözlenen cinsiyet farklılığı, cinsiyet eşitliğinin daha az olduğu toplumlarda daha büyük olmalıdır.

Sidanius ve arkadaşları, sosyal baskınlık kuramı ve kültürel belirleyicilik modellerinin, kadın ve erkek arasındaki SBY farklılıklarına ilişkin karşıt görüşlerini Çin, İsrail, Yeni Zelanda, İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri ve Eski Sovyetler Birliğinde test etmişlerdir. Her bir toplumdaki kadın erkek eşitliğinin düzeyi, Birleşmiş Milletler arşivinden alınan tarafsız toplanmış veriler kullanılarak belirlenmiştir. Sosyal baskınlık kuramının değişmezlik varsayımı ile tutarlı olarak, cinsiyet eşitliği konusundaki büyük farklılıklara karşın, bütün bu milletlerde erkeklerin SBY düzeyleri kadınlarınkinden (yaklaşık olarak aynı düzeyde) yüksek bulunmuştur. Burada, kadın erkek arasındaki statü farkının büyüklüğünün bir sonucu olarak SBY’de cinsiyete bağlı farklılıklarda gözlenmesi beklenen değişimlerin ortaya çıkmamasına farklı açıklamalar getirilmektedir. Birincisi, keyfi olarak yaratılmış statüsü düşük ve yüksek grupların SBY’nin test edildiği bu çalışmada, SBY’deki cinsiyet farklılıklarına katkıda bulunabilecek kadın erkek statü farkına ilişkin algılardaki bireysel değişim sınanmamıştır. Özellikle, bireyler, çoğu insanın kadın ve erkeğin statüsü arasında büyük fark algıladığını düşündüklerinde, erkekler kadınlardan daha yüksek SBY düzeyine sahip olmalıdır. Cinsiyete dayalı algılanan statü farkı daha kü-

çük olduğunda ise kadın ve erkeklerin SBY düzeyleri birbirine daha yakın olmalıdır. İkincisi, ilkinde benzer olarak, bu çalışma cinsiyet hiyerarşisinde gözlenebilecek olası statü farklılıklarının hepsini sınamamıştır. Bu nedenle çalışma, gruplar arasında algılanan statü farkı çok benzer ya da çok farklı olduğunda meydana gelen kadın ve erkekler arasındaki SBY farklılıklarındaki dalgalanmaları yakalamakta başarısız olmuş olabilir. Üçüncüsü, söz konusu çalışma SBY’deki cinsiyet farklılıklarını, cinsiyet ilişkilerinin çarpıcı hale getirildiği grup içi bağlamda sınamamıştır. Levin ve Sidanius tarafından yapılan bir araştırmada, SBY’nin ölçüldüğü bağlama bağlı olarak, keyfi olarak yaratılmış gruplar arasında SBY farkları bulunmuştur. Özellikle, iki grup arasındaki çatışma çarpıcı hale getirildiğinde, Askenazim ve Sephardik Musevileri arasında SBY farkları ortaya çıkmıştır. Ancak, İsraili Museviler ve Araplar arasındaki çatışma çarpıcı hale getirildiğinde bu fark ortadan kalkmıştır. Gruplar arasındaki SBY farklılıklarına ilişkin bu dalgalanmalar, SBY’nin ölçüldüğü bağlamın bir yansıması olabilir. Sidanius ve arkadaşları belki de, asla açık bir şekilde cinsiyet ilişkilerini çarpıcı hale getirmediikleri için gruplar arasındaki SBY farklılıklarında var olan dalgalanmaları ortaya çıkarmakta başarısız olmuşlardır. Kadınlar ve erkekler arasındaki SBY farklılıkları belki de, SBY ölçeğinin doldurulduğu farklı gruplar arası bağlamlarda değişecektir. Diğer taraftan, SBY, cinsiyet ilişkilerine dikkat çekildikten sonra ölçüldüğünde, kadınlar ve erkekler arasındaki algılanan statü farkının miktarı nedeniyle SBY’deki cinsiyet farklılıklarında dalgalanmalar meydana gelebilir. Bu varsayım aşığıda, araştırmanın ikinci varsayımında belirtilmektedir.

Varsayım 2: Kadınlar ve erkekler arasındaki SBY farkları, bireyler, çoğu insanın kadınlar ve

erkekler arasında daha büyük bir statü farkı algıladığını düşündüklerinde daha yüksek olmalıdır.

Araştırmanın varsayımları İsrail, Kuzey İrlanda ve Amerika Birleşik Devletlerinden toplanan verilerle sınanmıştır. İsrailde, Askenazim ve Sephardik Musevileri arasındaki ilişkiler test edilmektedir. Buradaki grup temelli farklılığı tanımlamak için “etnik” kelimesi kullanılmaktadır. İrlanda’da, Katolikler ve Protestanlar arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır. Buradaki grup temelli farklılık, iki dini grubu ayıran kültürel kimliklere ve siyasal görüşlere dayandırılmaktadır. Katolikler ve Protestanlar arasındaki grup temelli farklılık “siyasal” ya da “etnik” olarak da tanımlanabilecekken bu çalışmada “dindarlık” bağlamında ele alınmaktadır. Amerika Bileşik Devletlerinde hem Afrikalı ve beyaz Amerikalılar arasındaki etnik ilişkiler hem de kadınlar ve erkekler arasındaki cinsiyet ilişkileri sınanmaktadır. Beyaz Amerikalılar Afrikalı Amerikalılardan daha yüksek gelir, eğitim ve mesleki saygınlığa sahiptir. Benzer şekilde, Amerikalı erkeklerin gelir, eğitim ve mesleki saygınlıkları da Amerikalı kadınlarınkinden yüksektir.

Her bir toplumda katılımcılardan, gruplar arasındaki statü farkını, çoğu insanın gördüğü şekliyle değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcılar SBY ölçeğini doldururken, diğer gruplara ilişkin görüşlerinin tepkilerine yansıma olasılığını azaltmak için, ölçekten hemen önce araştırmada ilgilenilen gruplar arası ilişkiler onlar için çarpıcı hale getirilmiştir. Varsayım 1’e göre; İsrailde, Askenazim Musevileri lehine daha büyük statü farkı algılanmalı ve onların SBY’leri Sephardik Musevilerinin SBY’den daha yüksek olmalıdır. Aynı sonuç, Kuzey İrlanda da Protestanlar ve Amerika’da beyazlar lehine beklenmektedir. Varsayım 2’ye göre, Amerikan örneğinde erkekler lehine algılanan statü farkı daha yüksek olmalı, SBY açıs-

sından kadınlar ve erkekler arasında büyük fark bulunmalıdır.

Yöntem

Katılımcılar

İsrail örnekleme. Katılımcılar 303 İsrailli Musevi öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin 220’si Askenazim, 83’ü Sephardik Musevisi, 121’i erkek, 175’i kadındır. Öğrencilerden 7’si cinsiyet bildirmemiştir. Veriler, sınıflarda eğitimcilerden izin alınarak toplanmıştır.

Kuzey İrlanda Örnekleme. Burada araştırmaya, kendisini Protestan olarak tanımlayan 51, Katolik olarak tanımlayan 80 üniversite öğrencisi olmak üzere toplam 131 kişi katılmıştır. Katılımcıların 46’sı erkek, 84’ü kadındır. Bir katılımcı cinsiyet bildirmemiştir.

Amerikan Örnekleme. Katılımcılar, Afrika kökenli 179, beyaz 248, toplam 427 Amerikalı Üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Bunların, 196’sı erkek, 231’i kadındır.

Ölçümler

Her bir örnekleme katılımcılara “sosyal tutumlar” a ilişkin bir anketi doldurup dolduramayacakları sorulmuştur. Onlara, araştırmanın, çeşitli sosyal konulardaki görüşleri belirlemeye yönelik olduğu söylenmiş, toplumlarındaki belirli grupların üyeleri arasındaki ilişkilere odaklanıldığı özellikle belirtilmemiştir. Katılımcılar, Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeğini (SBYÖ) doldurmuşlar ve toplumlarındaki farklı grupların statüsünü değerlendirmişlerdir. İsrail örnekleme için ölçek, İbranice’ye çevrilmiş ve herhangi bir çeviri hatası olup olmadığını belirlemek amacıyla tekrar İngilizce’ye çevrilmiştir.

Sosyal baskınlık yönelimi. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, 16 maddeden oluşmaktadır.

Olası tepkiler 1(tamamiyle katılmıyorum) ve 7(kesinlikle katılıyorum) arasında puanlanan bir ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. SBY'si yüksek olan bireyler, ölçekteki "üstün gruplar daha alt düzeyden gruplara egemen olmalıdır" ve "düşük statülü gruplar yerlerinde kalmalıdır" gibi maddelere katılmaktadırlar. Örnek maddelerden de anlaşılacağı gibi, ölçek belirgin bir grubu işaret etmemekte, sorularını genel gruplar üzerinden yöneltmektedir. Bu belirsizlikten dolayı ölçek, farklı gruplar arası bağlamlara (etnik köken, cinsiyet gibi) dikkat çekildikten sonra doldurtulmuştur. Sosyal baskınlık yönelimindeki gruplar arası farklılıklar SBY'nin ölçüldüğü bağlama duyarlıysa, sözü edilen önceki çalışma, cinsiyet ilişkilerini SBY ölçümünden önce çarpıcı hale getirmediği için SBY'de ortaya çıkan cinsiyet farklarındaki dalgalanmaları yakalamakta başarısız olmuş olabilir. Bu çalışmada, bağlam etkisi de dikkate alınmış, SBY'deki cinsiyet farklılıkları, cinsiyet ilişkileri çarpıcı hale getirildikten sonra ölçülmüştür.

İsrail örneğinde, SBY'nin 16 maddesi dengeli bir şekilde 8'er maddelik iki ölçek haline getirilmiş ve bu ölçekler anket formunun değişik bölümlerine yerleştirilmiştir. Bütün katılımcılar 8 maddelik her iki ölçeği de doldurmuşlardır. Amaçlar doğrultusunda, ankette, İsrail'deki Ashkenazim ve Sephardik Musevileri arasındaki ilişkiler hakkında bir dizi soru ($\alpha=.73$) sorulduktan sonra, aralarındaki SBY farklarını ölçmek için 8 maddelik ölçek kullanılmıştır. Kuzey İrlanda ve Amerika'da, 4'er maddelik 3 SBY ölçeği kullanılmıştır (önceden toplanan veriler üzerinde yapılan analizlere dayanarak en yüksek madde-test korelasyonu gösteren 12 madde seçilmiştir). Bu ölçeklerin maddeleri, anketin içine dengeli bir biçimde dağıtılmıştır. Kuzey İrlanda'da, Protestan ve Katolikler arasındaki SBY farklarını ölçmek için, Protestanlar ve Katoliklerin ilişkileri hakkında

yöneltile soruların ($\alpha=.56$) ardından, 4 maddelik ölçek kullanılmıştır. Amerika'da hem cinsiyet ilişkileri hakkındaki soruların ($\alpha=.67$) hem de etnik ilişkiler hakkındaki soruların ($\alpha=.69$) ardından 4 maddelik ölçekler kullanılmıştır.

Algılanan grup statüsü. İsrail'de Askenazim ve Sephardik Musevilerinin, Kuzey İrlanda'da Protestanlar ve Katoliklerin, Amerika'da Beyazlarla siyahların ve kadınlarla erkeklerin algılanan statüsü 7 dereceli tek maddelik sorularla ölçülmüştür. Değerlendirmeler 1 (düşük statü)-7 (yüksek statü) arasında değişmektedir. Temel soru şöyledir: "bu toplumda sosyal statü farklılıklarından hoşlanan gruplar bulunduğu inan pek çok insan vardır. Siz kendiniz böyle düşünmüyor olabilirsiniz, ancak aşağıda verilen grupları çoğu insanın onları gördüğü biçimiyle değerlendirmeniz gerekseydi görüşünüz nasıl olurdu?"

Bulgular

Varsayım 1

İsrail Örneği. Varsayım 1'e göre, katılımcılar, çoğu insanın iki grup arasında daha büyük statü farkı algıladığını düşündüklerinde, Askenazim Musevileri ve Sephardik Musevileri arasındaki SBY farkları daha büyük olmalıdır. Bu varsayımı sınamak için verilere, etnik bağlamda ölçülen SBY puanlarında algılanan etnik statü farkı ve etnik kökenin (Askenazim Musevileri ve Sephardik Musevileri) ortak etkilerini sınamak amacıyla, hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Algılanan etnik statü farkı ($M=1.84$, $SD=1.52$), Askenazim Musevilerinin statü değerlendirmelerinden ($M=5.52$, $SD=0.93$) Sephardik Musevilerinin statü değerlendirmeleri ($M=3.68$, $SD=1.10$) çıkarılarak hesaplanmıştır. Temel etkileri için etnik köken (Askenazim Musevileri=1, Sephardik Musevileri=0 olarak kodlanmıştır) ve algılanan etnik statü farkı regresyon denkleminde

birinci adımda sokulmuştur. Aralarındaki çift yönlü etkileşimi belirlemek için, aynı değişkenler ikinci adımda da eşitliğe alınmışlardır. Grupların algılanan etnik statüsü farkı arttığında (statü farkı ortalamanın bir standart sapma üzerinde olduğunda) ve azaldığında (statü farkı ortalamanın bir standart sapma altında olduğunda) SBY ve etnik köken arasında ortaya çıkan ilişkiyi belirlemek için basit-eğim (simple-slope) analizi yapılmıştır. Eğer varsayımı 1 doğru ise, algılanan grup statüsü farkı ve etnik köken arasında anlamlı bir etkileşim olmalıdır. Diğer bir deyişle, algılanan statü farkı büyük olduğunda ortaya çıkan etnik köken temel etkisi, algılanan statü farkı küçük olduğunda ortaya çıkandan daha büyük olmalıdır.

Beklentilerin aksine, algılanan etnik grup statüsü ve etnik köken arasındaki çift yönlü etkileşim, istatistiksel olarak anlamlı değildir [($b=.03$, $t(285)=0.38$, $p=.71$)]. Bununla birlikte, beklentilere uygun olarak, daha büyük statü farkı algılayanlarda Askenazim Musevilerinin SBY düzeyi Sephardik Musevilerinkinden daha yüksektir [$b=.31$, $t(285) = 1.80$, $p=.70$]. Diğer taraftan, düşük statü farkı algılayan bireyler arasında Askenazim Musevilerinin SBY düzeyleri Sephardik Musevilerinkinden farklı değildir [$b=.22$, $t(285)=1.40$, $p=.16$]. Regresyon denkleminde genel olarak bakıldığında ise, Askenazim Musevilerinin, etnik bağlamda ölçülen SBY düzeyleri, Sephardik Musevilerinkinden daha yüksektir [$b=.26$, $t(286)=2.21$, $p=.03$] ve SBY üzerinde, algılanan etnik statü farkının temel etkisi anlamlı değildir [$b=-.01$, $t(286)=-0.20$, $p=.85$].

Kuzey İrlanda Örnekleme. Varsayım 1'e göre, Protestanlar ve Katolikler arasında, algılanan statü farkının bir sonucu olarak SBY açısından farklılıklar olacaktır. Dini bağlamda ölçülen SBY'nin bağımlı değişken olarak alındığı veriye, hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Temel etki için

din (Protestanlar=1, Katolikler=0 olarak kodlanmıştır) ve algılanan grup statüsü farkı birinci adımda regresyon denkleminde sokulmuştur. Çift yönlü etkileşim için din ve algılanan grup statüsü farkı ikinci bir adımda da analize alınmıştır. Algılanan grup statüsü farkı ($M=0.54$, $SD=1.98$), Katoliklerin değerlendirmesi ($M=4.68$, $SD=1.53$) Protestanlarınkinden ($M=4.68$, $SD=1.53$) çıkarılarak hesaplanmıştır.

Beklentilere uygun olarak, algılanan dini statü farkı ve din arasındaki çift yönlü etkileşim istatistiksel olarak anlamlıdır [$b=.31$, $t(115)=2.99$, $p=.003$]. Katolikler lehine daha büyük statü farkı algılayan bu kişiler arasında, Katoliklerin SBY düzeyi Protestanlarınkinden yüksektir [$b=-.59$, $t(115)=-1.98$, $p=.05$]. Diğer taraftan, Protestanlar lehine daha büyük statü farkı algılayan kişiler (yani ortalamanın 1 standart sapma üstünde olanlar) arasında, Protestanların SBY düzeyleri Katoliklerinkinden daha yüksektir [$b=.66$, $t(115)=2.48$, $p=.02$]. Regresyon denkleminde bir bütün olarak bakıldığında, din [$b=.09$, $t(116)=0.49$, $p=.63$] ve algılanan dini statü farkının [$b=.04$, $t(116)=0.76$, $p=.45$] temel etkileri anlamsızdır.

Amerikan Örnekleme. Amerikan örnekleminde, hem beyazlar ve siyahlar arasındaki SBY farklarına ilişkin olan 1. varsayımı, hem de kadınlar ve erkekler arasındaki SBY farklarına ilişkin olan 2. varsayımı sınamak için yararlanılmıştır. İlk varsayım için, etnik bağlamda ölçülen SBY, bağımlı değişken olarak hiyerarşik regresyon denkleminde sokulmuştur. Temel etki için etnik köken (beyazlar=1, siyahlar=0 olarak kodlanmıştır) ve algılanan etnik statü farkı birinci adımda regresyon denkleminde sokulmuştur. Çift yönlü etkileşim için, etnik köken ve algılanan etnik statü farkı ikinci bir adımda da regresyon eşitliğine alınmıştır. Algılanan grup statüsü farkı ($M=3.144$, $SD=2.01$), siyahların değerlendirmesi

($M= 3.26$, $SD= 1.57$) beyazlarınkinden ($M=6.40$, $SD=0.93$) çıkarılarak hesaplanmıştır.

Beklendiği gibi, algılanan etnik statü farkı ve etnik köken arasındaki çift yönlü etkileşim istatistiksel olarak anlamlıdır [$b= .12$, $t(399)= 2.25$, $p= .03$]. Yine beklentilere uygun olarak, yüksek statü farkı algılayan bireylerde, beyazların SBY düzeyi siyahlarınkinden daha yüksektir [$b= -.37$, $t(399)=2.53$, $p= .01$]. Diğer taraftan, düşük statü farkı algılayan bireylerde, beyazların SBY düzeyleri siyahlarınkinden farklı değildir [$b= -.10$, $t(399)= -0.69$, $p= .49$]. Regresyon denkleminde ise, beyazlar lehine statü farkı algılayanların SBY puanları daha düşüktür [$b=-.12$, $t(400)= -4.80$, $p <.001$] ve dini bağlamda ölçülen SBY üzerinde, etnik kökenin temel etkisi anlamlı değildir [$b= .13$, $t(400)= 1.30$, $p=.19$].

2. Varsayım

Amerikan örnekleme. İkinci varsayım, yalnızca Amerikan örnekleme üzerinde sınanmıştır. Bu kez bağımlı değişken olan SBY, cinsiyet bağlamında ele alınmış, cinsiyet ve cinsiyette algılanan statü farkının çift yönlü etkileşimleri test edilmiştir. Temel etki için cinsiyet ve algılanan cinsiyet statü farkı birinci adımda regresyon denkleminde sokulmuştur. Algılanan grup statüsü farkı ($M= 1.57$, $SD= 1.54$), kadınların değerlendirmesi ($M= 4.58$, $SD= 1.57$) erkeklerinkinden ($M= 6.15$, $SD= 1.03$) çıkarılarak hesaplanmıştır.

Sonuçlar beklentilerle tutarsızdır. Algılanan cinsiyet statü farkı ve cinsiyet arasındaki çift yönlü etkileşim, istatistiksel olarak anlamlı değildir [$b= -.05$, $t(406)= -0.85$, $p= .40$]. Ayrıca, basit-eğim analizi, erkekler lehine yüksek statü farkı algılayanlarda olduğu gibi erkekler lehine düşük statü farkı algılayanlarda da erkeklerin hala kadınlardan daha yüksek SBY düzeyine sahip oldu-

ğunu göstermektedir [$b= -.29$, $t(406)=2.08$, $p= .04$]. Regresyon denkleminde bütün olarak bakıldığında, erkeklerin cinsiyet bağlamında ölçülen SBY düzeyleri kadınlarınkinden daha yüksektir [$b=-.37$, $t(407)= 3.80$, $p <.001$] ve erkekler lehine daha yüksek statü farkı algılandığını düşünen bu kişiler daha düşük SBY puanına sahiptir [$b=-.12$, $t(407)= -3.88$, $p <.001$].

Tartışma

Sosyal baskınlık yönelimi, farklı gruplardan insanlara karşı sergilenen önyargının en önemli yordayıcılarından biridir. Bu çalışmanın bir amacı, gruplar arasındaki SBY farklılıklarını, algılanan grup statüsü farkının büyüklüğüne bağlı olarak test etmektir. Sidanius ve arkadaşları, keyfi olarak yaratılan gruplar arasındaki statü farkına bağlı olarak, gruplar arasındaki SBY farklarının da arttığını bulmuşlardır. Bu araştırma ise, bireyler, çoğu insanın gruplar arasında daha büyük statü farkı algıladığını düşündüklerinde, gruplar arasındaki SBY farkının da daha büyük olduğunu göstermektedir.

Algılanan grup statüsü farkı, sosyal baskınlık yönelimi ve grup üyeliği arasındaki ilişkinin önemli bir yordayıcısıdır. Sidanius ve arkadaşlarının çalışması, keyfi olarak yaratılmış yüksek statüdeki grupların üyelerinin SBY düzeylerinin, keyfi olarak yaratılmış düşük statüdeki grupların üyelerinkinden daha yüksek olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu araştırma ise bireyler, çoğu insanın keyfi olarak yaratılmış gruplar arasında statü farkı algıladığını düşündüklerinde, gruplar arasındaki SBY farkının daha yüksek olduğuna dikkat çekmektedir. Araştırmanın bulguları, SBY'nin nesnel olarak tanımlanan grup statüsünden çok, öznel olarak algılanan grup statüsünden etkilendiğine işaret etmektedir.

Araştırmanın ikinci bir amacı, SBY'deki grup

farklılıkları ve algılanan grup statüsü farkının büyüklüğü arasındaki ilişkiyi, hem keyfi olarak yaratılan (dini, etnik gruplar gibi) hem de cinsiyete dayalı gruplar arasındaki farklılıkları çarpıcı hale getirdikten sonra test etmektir. Sidanius ve arkadaşlarının çalışması, farklı toplumlarda cinsiyet eşitliğinin düzeyi değişse de kadınlar ve erkekler arasındaki SBY farkının değişmeden kaldığını göstermektedir. Ancak bu çalışmada, SBY’de gözlenen kadın erkek farklarının, cinsiyete ilişkin statü farkının büyüklüğüne duyarlı olup olmadığını görmek için, cinsiyetin çarpıcılığı artırılmıştır. Beklentilerin aksine, bulgular, gruplar arası bağlamda cinsiyet çarpıcı hale getirildiğinde, öznel olarak farklı düzeylerde cinsiyet eşitliği algılayan bireyler arasında SBY’deki cinsiyet farklılıklarının değişmeden kaldığını göstermiştir. Bu sonuç, sosyal baskınlık yönelimi kuramının “değişmezlik” varsayımını doğrudan desteklemektedir.

Genel olarak bakıldığında sonuçlar, sosyal baskınlık kuramının, algılanan grup statüsünün SBY üzerindeki etkisinin, gruplar arasındaki farkın çarpıcılığına bağlı olarak değişeceği beklentisini desteklemektedir. Özellikle, İsrail örneğinde, gruplar arasındaki algılanan statü farkı büyük olduğunda Askenazim Musevileri ile Sephardik Musevileri arasında düşük düzeyde ve anlamlı SBY farkları bulunmuştur. Gruplar arasında algılanan statü farkı düşük olduğunda ise iki grup arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bununla birlikte, etnik köken ve algılanan statü farkı arasındaki çift yönlü etkileşim istatistiksel olarak anlamlı olmadığından sonuçlar ikna edici değildir. Kuzey İrlanda’da Protestanlar ve Katolikler, Amerika’da beyazlar ve siyahların ilişkileri üzerinden alınan sonuçlar bu varsayımı çok daha açık olarak desteklemektedir. Kuzey İrlanda örneğinde sonuçlar, çoğu insanın Protestanlar lehine

daha büyük statü farkı algıladığını düşünen bireylerde, Protestanların SBY düzeylerinin daha yüksek, çoğu insanın Katolikler lehine daha yüksek statü farkı algıladığını düşünen bireylerde ise Katoliklerin SBY düzeylerinin daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Benzer şekilde, Amerikan örneğinde, çoğu insanın beyazlar lehine daha büyük statü farkı algıladığını düşünen bireylerde, beyazların SBY düzeyleri siyahlarınkinden daha yüksektir. Ancak, bireyler çoğu insanın beyazlar lehine daha düşük etnik statü farkı algıladığını düşündüklerinde, beyazlar ve siyahlar arasında SBY farkı bulunamamıştır.

Kuzey İrlanda’da, algılanan grup statüsü tersine çevrildiğinde alınan sonuçlar, SBY’deki grup farkları sınanırken, öznel statü değerlendirmelerini dikkate almanın önemini ortaya koymaktadır. SBY’deki grup farkları yalnızca bir grup diğerinden daha yüksek statüye sahip olarak algılandığında ortaya çıkmaktadır ve algılanan grup statüsü diğer grubun lehine döndüğünde aynı sonuç o grup için de geçerli olmaktadır. Algılanan statü farkı Amerikan örneğinde Afrikalı Amerikalılar lehine de tersine çevrilebilseydi, benzer bir örüntünün orada da ortaya çıkması beklenebilirdi.

Pratik bir açıdan bakıldığında bulgular, bir grubun, sosyal hiyerarşide statüsü yükseldikçe, hemen her zaman gruplar arasındaki eşitsizlik isteklerinin artacağı yönündeki rahatsızlık verici olasılığı desteklemektedir. Bu durum, durağan olmayan toplumlarda, grupların daha fazla güç kazandıklarında eşitliğe karşı olan sosyal politikaları, daha az güce sahip olduklarında eşitlik yanlısı politikaları desteklemeye başlayacaklarına işaret etmektedir. Kuramsal bir açıdan bakıldığında ise, bireyler, çoğu insanın söz konusu gruplar arasında daha büyük statü farkı algıladığını düşündüklerinde, statüsü yüksek olan gruplar, gruplarının yüksek statüsünün sağladığı ayrıcalıkları ellerin-

de tutmak için varolan sistemi desteklemektedirler. Statüsü düşük olan grupların ise, gruplarının aleyhine işleyen sosyal sistemin karşısında olma olasılıkları daha yüksektir. Bununla birlikte, verilerin ilişkisel doğası, nedenselliğin yönü konusunda kesin bir karar alınmasına izin vermemektedir. SBY kuramı, bir grubun, nesnel ya da öznel olarak algılanan grup içi statüsü arttığında, SBY düzeyinin artacağını söylese de bunun tersi de doğru olabilir. Yani, SBY'nin yüksek olması, daha yüksek grup statüsü algılanmasına yol açıyor olabilir. Gelecekteki çalışmalarda, SBY'deki grup farklılıklarının, grup temelli statü farkının büyüklüğü ile artıp artmadığını anlamak için, keyfi olarak yaratılmış belirgin iki grup arasındaki statü farkının büyüklüğü deneysel olarak manipüle edilmelidir.

Sosyal baskınlık yöneliminde gözlenen, keyfi olarak yaratılmış grup farklarına ilişkin bulguların aksine, SBY'deki cinsiyet farklılıkları, kadın ve erkek arasında algılanan statü farkının miktarı değişse de aynı kalmıştır. Kadınlarla erkekler arasında çok küçük bir statü farkı algılandığında bile, erkeklerin SBY düzeyleri kadınlarınkinden yüksek bulunmuştur. Bu bulgular, kültürün belirleyici olduğunu söyleyen görüşle çelişmektedir. Kültürel belirleyicilik görüşüne göre, SBY'de gözlenen kadın erkek farkları, keyfi olarak yaratılan gruplar arasındaki SBY farklarını etkileyen aynı güç ve statü farklılıklarının bir sonucu olarak dalgalanmalara yol açacaktır. Belki de, keyfi olarak yaratılan gruplar arasındaki SBY farkları, en iyi grupların statü ve güç farklılıklarından yola çıkılarak anlaşılabilirken, SBY'deki cinsiyet farkları aynı yolla anlaşılacaktır.

Evrimsel bakış açısı, algılanan kadın erkek statüsü farklılaştığında, başka bir deyişle, cinsiyet hiyerarşisi değiştiğinde SBY'de gözlenen cinsiyet farklarının aynı kalmasına olası bir gerekçe sun-

maktadır. Bu bakış açısına göre, kadınlarla erkekler arasındaki SBY farkı, kültürler arasında olduğu gibi evrimsel süreçte de kadın ve erkeğin karşı karşıya kaldığı farklı üreme sınırlamalarından kaynaklanmaktadır. Hem cinsiyet hiyerarşisindeki hem de kültürler ve bağlamlar arası değişikliklere karşın erkeklerin SBY düzeylerinin kadınlarınkinden yüksek olmasının nedeni, erkeğin üreme başarısının kadınkinden farklı olmasıdır.

Hiyerarşinin derecesi, keyfi olarak yaratılmış gruplar arasında gözlenen SBY farklılıklarını etkilerken, kadın ve erkek arasındaki SBY farkını neden etkilememektedir sorusuna olası bir diğer açıklama Jackman'dan gelmektedir. Ona göre, erkeğin baskınlığı, düşmanlık uyandırmaksızın kadını kontrol girişimlerinden kaynaklanmaktadır. Erkek kadını olumlu, yakın, romantik ilişkiler ve arkadaşlık istemektedir. Etnik baskınlık ise, etnik ilişkiler daha az yakın etkileşim içermek eğilimindedir olduğundan, daha yüksek düzeyde bir düşmanlık içermektedir. Eğer erkeğin baskınlığı düşmanca ve kasti olmaktan çok, babacan ve zarif ise kadınlar kendilerini, erkeklerle aralarındaki artan statü farkına karşın avantajsız olarak algılamayacaklardır. Bu durum, kadının SBY puanlarının, cinsiyet hiyerarşisinde algılanan değişimlere daha az tepkisel olmasına yol açıyor olabilir.

Sosyal baskınlık yönelimindeki cinsiyet farklılıklarının, kadın ve erkek arasında algılanan statü farkının büyüklüğünün bir sonucu olarak değişmemesine ilişkin olarak üzerinde durulması gereken önemli üç nokta daha vardır. Birincisi, bu çalışma SBY'de gözlenen belirgin cinsiyet farklarının kökeni hakkında kuramsal açıklamalar sunmuştur. Diğer tutum ve davranışlarda gözlenen cinsiyet farklılıklarının kaynakları hakkında tahminde bulunmamaktadır. İkincisi, bu çalışmada cinsiyet farklılıkları, farklı kültürel bağlamların bir sonucu olmaktan çok grup statüsünde algılan-

farkların bir sonucu olarak sınanmıştır. Bu nedenle, kültürel belirleyicilik görüşü için yalnızca kısmi bir sınama sağlamaktadır. Üçüncüsü, alışma cinsiyetin çarpıcı hale getirildiği bir bağlamda, kadın ve erkeğin statü farkını dikkate almakla birlikte, statü farkının büyüklüğünü deneysel olarak manipule etmemiştir. Ayrıca, Amerika'daki kadın ve erkek arasında algılanan statü farkındaki

değişimin, SBY'deki cinsiyet farklılıklarını etkileyecek düzeyde olmaması da bir olasılıktır. Sonraki araştırmalarda, SBY'deki cinsiyet farklılıklarının, kadın ve erkek arasındaki statü farkının büyüklüğündeki çarpıcı değişikliklerden etkilenip etkilenmediğini görmek için, statü farkının büyüklüğü deneysel olarak manipule edilmelidir.